

A kecskéről és a káposztáról

Árva László, Giday András és Mádi László vitaindító tanulmányt tett közzé az általuk fiskalizációnak nevezett gazdaságpolitikai reformötletéről az egészségügy kapcsán (Az egészségügy fiskalizációja: kérdőjelek és válaszok. Vitaindító az élők munkaterhek csökkentéséről és az egészségügy finanszírozásáról. Valóság, LX. évf. 6. szám, 28–43. o.). Közülük kettő megtette ezt már korábban és általánosságban is (Mádi László – Árva László: A társadalombiztosítás finanszírozási reformjáról. Pénzügyi Szemle, 2016. 3. szám, 389–406. o.). A szerzők fiskalizáció alatt azt értik, hogy a társadalombiztosítást (benne az egészségügyet) ne a munkajövedelmekre („élők munkára”) kivetett, a munkavállaló és munkáltató által fizetett járulékból finanszíroznák, hanem – legalább részben – a központi költségvetés általános adóbevételeiből (general tax). Vagyis szűnjön meg a járulék (a járulék olyan adó, melynek hova fordítása meghatározott), s legyen kormányzati belügy, hogy a társadalombiztosítás kiadásainak fedezetét miképp teremti elő a kormány. Meg kell jegyezni, hogy ha nincs járulék, akkor társadalombiztosításról sem beszélhetünk (ha nincs járulék, nincs járulékfizetéssel történő biztosítási jogszerzés sem), helyette van állampolgári jogon járó állami egészségügy, állami nyugdíj stb. Ez nem ördögtől való, számos fejlett ország ilyen rendszert működtet.

A járulékok eltörlése ugyan „nem tökéletes megoldás, hiszen valahonnan mégiscsak finanszírozni kell az egészségügy kiadásait” (38. o.) – írják a szerzők –, de „[t]öbb problémára is orvosságot ad” (uo.). Hogy mire, azt tíz pontban sorolják (38–39. o.). A fiskalizációnak köszönhetően – többek között – fékeződhet a munkavállalási célú kivándorlás (mert a „munkáltatói tehercsökkentés jó eséllyel és már középtávon emeli a munkavállalók nettó bérét”); növekedhet a vásárlóerő, ami a kereslet bővülésén keresztül ösztönzőleg hathat a gazdaság növekedésére; a szürkén foglalkoztatottak száma és aránya is csökken vélhetően („ami a versenyképesség javulását és az adóbevételek növekedését eredményezheti”); a hálapénz részben visszaszorulhatna (mert „javulna az orvosok legális jövedelmi helyzete”). Bár „nem tökéletes megoldás, hiszen valahonnan mégiscsak finanszírozni kell az egészségügy kiadásait”, de – állítják – „a forrás kiválasztása alapvető következményekkel jár” (38. o.).

Ez a gazdaságpolitikai reformötlet közgazdasági értelemben hibás, gazdaságpolitikai-makrogazdasági haszna nincs, az átállástól pozitív hatások nem várhatók. Hogy miért nem, azt az alábbiakban indokolom. A fiskalizáció – a munkavállalókra és munkáltatókra kivetett járulékok helyett általános adóból finanszírozni – természetesen lehetséges, vannak előnyei és vannak hátrányai – de ezek nem gazdaságpolitikai-makrogazdasági előnyök és hátrányok. Lehet érvelni az átalakítás mellett és érvelni a jelenlegi, immár évszázados múltra visszatekintő társadalombiztosítás megőrzése mellett.

*

Az indokolást, hogy e gazdaságpolitikai reformötlet közgazdasági értelemben miért hibás, a közgazdasági alapoknál kell kezdenünk.

A közgazdaságtudomány mindösszesen két, jövedelmet biztosítani képes termelési tényezőt ismer: a tőkét és a munkát. A vállalatok azok, melyek a tőke és a munka összehangolásával termékeket állítanak elő, s azokat a piacon értékesítik, amivel árbevételre

tesznek szert. Az árbevételből kifizetik beszállítóikat (a termelőfelhasználást) és megfizetik munkavállalóikat (a *munkát*). A munkát azzal fizetik meg, hogy alkalmazottaik számlájára utalják (nettó) bérüket és a költségvetésbe utalják a bérüket terhelő (személyi jövedelemadó, munkavállalói járulék stb.), valamint a bérük után általa, mint munkáltató által fizetendő (munkáltatói járulék stb.) közterheket. Ezek együttese a nemzeti számlák (National Accounts) rendszerében a munkavállalói jövedelem (compensation of employee), így tartják nyilván a (gazdaság)statisztikusok.

Abból, ami az árbevételből ezek után a vállalatnál marad, elszámolják az amortizációt (ezzel tartalékot képeznek a termelési folyamatban megkopó és idővel használhatatlanná váló termelőeszközök majdani pótlására). Ami még ezután is megmarad, az a vállalatok üzleti tevékenységének eredménye. Ez után társasági adót (vállalkozási nyereségadót) fizetnek, majd a társasági adóval csökkentett eredményt tulajdonosaiknak osztalékként kifizetik. A tulajdonosok a kapott osztalék(jövedelmük) után osztalékadót (forrásadót) fizetnek. Az osztalékadó mértéke vagy a személyi jövedelemadóval egyezik meg (nálunk ez a helyzet), vagy annál kisebb – a fordítottjára nem nagyon van példa.

Ami e két adó (társasági adó és osztalékadó) megfizetése után megmarad, az a profit. A (kapitalista) gazdaság működőképességének alapfeltétele és az üzleti tevékenység legfőbb motiváló tényezője, hogy a jegyzett tőkére vetített profit mértéke *rendszeresen* meghaladja a kockázatmentes befektetéssel elérhető hozamot.

Ez egy nagyon egyszerű modell, de mondanivalónk illusztrálásához nincs szükség bonyolultabbra.

A profitnak tehát – a kétszeres adózás és az adókulcsok ellenére és mértékétől függetlenül, hosszabb távon – el kell érnie egy meghatározott szintet, mert, ha ez nem történik meg, a kapitalista gazdaság felszámolja önmagát: profit reménye nélkül a vállalkozók nem vállalkoznának.

Az amortizációt változatlanok tételezve (mást tételezni nincs okunk) ez a feltétel kizárólag úgy teljesülhet, ha a munkavállalói jövedelem(tömeg) – ami a munkáltató minden, munkavállalójával kapcsolatos ráfordítását tartalmaz – annyival alacsonyabb, amennyivel magasabb tőkejövedelem szükséges ahhoz, hogy ezt a kétszeres adóterhet „elbírja”. Könnyen belátható, hogy a tőkejövedelem adóterhei valójában a munkajövedelmet terhelik. Ugyanis, ha a tőkejövedelemre kivetett társasági adót és/vagy osztalékadót emelik (mondván, „fizessenek a gazdagok”), akkor a kapitalista gazdaság működéséhez szükséges profitszint csak úgy őrizhető meg, ha a munkajövedelmek csökkennek.

A szerzők azt állítják, hogy a munkajövedelmet terhelő („bérekre eső”, 28. o.) elvonások – személyi jövedelemadó, járulékok stb. – „jelentős mértékben megdrágítják a munkaerőt” (28. o.), aminek következtében kisebb a foglalkoztatás (és több a munkanélküli), mint lehetne, nagyobb a szürkegazdaság (mert nagyobb a jövedelemelvitkolásra való csábítás), ami miatt adóbevételek esnek ki. S mindennek eredményeként alacsonyabb a versenyképesség. A versenyképességet javítani, a foglalkoztatást növelni (munkanélküliséget csökkenteni) és a szürkegazdaságot fehériteni pedig csak úgy lehet, ha a munkavállalónak kifizetett (nettó) bér és a munkavállalói jövedelem (compensation of employee) közötti különbséget (az ún. adórést, tax wedge) csökkentjük, méghozzá az utóbbi csökkentésével.

Mint láttuk, amennyivel csökken a munkavállalói jövedelem(tömeg), ugyanannyival nő a tőkejövedelem, illetve a profit. Vagyis ha nő a profit, nő a versenyképesség. A profit, s így a versenyképesség addig nőhet, míg csak a munkavállalói jövedelem(tömeg) le nem nullázódik. A munkavállalók ingyen dolgoznak, aminek következtében a profit és a vállalat versenyképessége az egekbe szökik... Az olvasó, ha eddig nem is, e ponton bizonyosan gyanút fogott, hogy e gondolatmenettel valami nincs rendben.

A szerzők a fiskalizációval a munkavállalói jövedelmek csökkentését kívánják elérni (ennek technikája a munkáltatói járulékok csökkentése), amivel – ceteris paribus – komplementer módon növelik a tőkejövedelmet. Ha a munkáltatói járulékok csökkentése miatt a társadalombiztosítás finanszírozásából kieső összeget a megnövekedett tőkejövedelemre kivetett adóból (társasági és/vagy osztalékadó megemelésével) kívánnánk beszédni, – lássuk be – ugyanott vagyunk. Ha a személyi jövedelemadó megemelésével, akkor a munkavállalók jövedelmi helyzete romlik, bár a tőkejövedelem-tulajdonosok is fizetnek, de helyzetük így is javul – ha az adórendszer progresszív, akkor arányaiban ugyan többet fizetnek, de helyzetük így is javul. Ha az általános forgalmi adót (áfa) emelik meg, akkor ugyanez a helyzet.

Summa summarum: adót fizetni csak jövedelemből lehet, bármire is vetik ki azt. Jövedelem pedig csak kétféle van: munkajövedelem és tőkejövedelem, bár statisztikusok beszélnek még „vegyes” jövedelemről is, de csak azért, mert egyes esetekben nem képesek a jövedelmet munkajövedelemre és tőkejövedelemre szétszálazni (elsősorban mikrovállalkozások esetén).

*

A vitaindító tanulmányban már a fogalomhasználat is problémás. Az *élőmunka terhei*, az *élőmunkát terhelő elvonások* stb. félrevezető terminus technicusok. Ami a munkaadónak „teher” – helyesen: költség –, az a munkavállalónak jövedelem. Aki profitra kíván szert tenni, annak célszerű befektetésként, a profitszerzés érdekében tett ráfordításként, s nem – legszívesebben lerázandó – teherként felfognia munkaadói szerepét. Az *élőmunka terhei*, az *élőmunkát terhelő elvonások* stb. terminus technicust számúznunk kell a közjót, az ország felzárkózását középpontba állító gazdaságpolitikai diskurzusból, mert zsákutcába viszik gondolkodásunkat.

A gazdaság növekedés célja végül is az, hogy egyre nagyobb legyen a „munkaadók terhe”, vagyis a munkavállalók jövedelme. Már csak azért is, mert a közterheket szinte kizárólag a munkavállalók viselik. Akár társadalombiztosítási járulékról, akár személyi jövedelemadóról, akár forgalmi vagy jövedéki adóról van szó, sőt – mint láttuk – még a társasági adóval is ez a helyzet. Ha egy gazdaságban túl magasak a profitok, akkor ez nem azért van, mert alacsonyak a vállalkozásokat terhelő adók, hanem azért, mert alacsonyak a munkavállalói jövedelmek, aminek oka jórészt a piaci verseny korlátozott volta.

A kapitalista gazdaságban a profit két módon okozhat rendszerszintű problémát. Az egyik: ha nincs, mert az a kapitalista gazdaság (ön)felszámolásához vezet. A másik: ha túl magas, mert az – zárt gazdaságban (s a globális gazdaság ilyen) – fogyasztói kereslethiányt, a kereslethiány gyenge üzleti és fogyasztói várakozásokat, a gyenge üzleti és fogyasztói várakozások pedig alacsony profitkilátásokat, az alacsony profitkilátások pedig gyenge beruházási aktivitást jelentenek.

A szerzők a fiskalizációval azt kívánták elérni, hogy a kecske is jóllakjon, a káposzta is megmaradjon. Ez – sajnos vagy nem sajnos – nem lehetséges.